

AKO NA BUDÚCE VOLBY DO NÁRODNOSTNEJ RADY SLOVENSKEJ NÁRODNOSTNEJ MENŠINY

Na budúci rok (2022) my, Slováci v Srbsku zvolíme si svojich predstaviteľov do Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny (ďalej: NRSNM), ktorá je zastupiteľským a najvyšším orgánom kultúrnej samosprávy našej menšiny.¹

Toto samozrejme, prostredníctvom oprávnených navrhovateľov kandidátov t.j. predkladateľov kandidátnych listín do volebného procesu, ktorými môžu byť: 1) registrované slovenské politické strany, 2) združenia občanov zameraných na ochranu práv slovenskej menšiny a 3) skupiny voličov počítajúce aspoň 3 voličov zapísaných do osobitného zoznamu voličov slovenskej menšiny.

Z tohto uhla osvetlíme postavenie Matice slovenskej v Srbsku (ďalej: MSS), ako najreprezentatívnejšej, najširšej občianskoprávnej spoločnosti priamo podchyťujúcej autentické záujmy, potreby našej menšiny - vo volebnom procese do NRSNM.

1) NRSNM predstavuje formu inštitucionalizácie ústavného kolektívneho práva nás Slovákov v Srbsku samosprávne pôsobiť v oblastiach kultúry, vzdelávania, informovania a používania slovenského jazyka a písma v úradnom styku. V rámci tejto formy samosprávy - MSS, podobne ako aj iné oprávnené subjekty, môže významne a priamo prostredníctvom svojich členov, ovplyvňovať jej pôsobnosť.

Tým spôsobom činnosť MSS môže sa efektívne prepojiť s činnosťou NRSNM, čo umožní ciele matičnej činnosti doviest' do formy priamo aplikovateľnej pre prax. Na podklade tej väzby NRSNM má možnosť maximálne sa priblížiť a podchytiť najširšie záujmy a potreby slovenskej menšiny v uvedených oblastiach svojich pôsobností. Pravda, na takúto previazanosť činností MSS s pôsobnosťami NRSNM vyžaduje sa predtým splniť určité predpoklady vyplývajúce z volebného procesu;

2) Vzhľadom na právnu skutočnosť, že sa v zákone národnostná rada národnostnej menšiny (ďalej: NRNM) definuje ako *organizácia*, ktorej sa zverujú verejné oprávnenia, ona je *formou personálnej menšinovej kultúrnej samosprávy* a podľa právnej povahy a vnútornej organizácie podobná je pokrajinskej (územnej) autonómii (napr. AP Vojvodiny).² V tom zmysle príslušníci menšiny zriaďujú, volia, konštituujú NRNM podľa osobitných³ a všeobecných volebných pravidiel, ktoré sa vzťahujú na voľbu národných poslancov do Národného zhromaždenia Srbska⁴;

3) Podľa uvedených volebných pravidiel členov NRSNM volia:

a) príslušníci slovenskej menšiny, ktorí majú aktívne a pasívne volebné právo,

¹ V Zákone o národnostných radách národnostných menšín RS z 2009 s neskoršími novelami (ďalej Zákon o NRNM), po srb. *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina RS iz 2009 sa kasnijim novelama*, sa menšinová kultúrna samospráva pojmove vymedzuje ako organizácia a nazýva sa národnostná rada národnostnej menšiny – rovnako ako aj jej najvyšší orgán (čl.1a , čl.7 a i.). Toto totožné terminologické prekrývanie dvoch netotožných právnych kategórií (organizácie a jej najvyššieho orgánu) spôsobuje dilemy, pochybnosti pri výklade ústavných a zákonných pravidiel, ktoré ich upravujú;

² Podľa čl.182 ods. 1 Ústavy Srbska z r. 2006 autonómne pokrajiny sú *autonómne územné spoločenstvá*, v ktorých občania uskutočňujú právo na pokrajinskú autonómiu. Pokrajina má tieto orgány: zhromaždenie, pokrajinskú vládu a pokrajinské sekretariáty. Podľa uvedeného zákona, NRNM ako organizácia s náležitosťou právnickej osoby má tieto orgány: zastupiteľský orgán pod názvom národnostná rada, výkonnú radu a výbory: pre kultúru, vzdelávanie, informovanie a používanie slovenského jazyka a písma v úradnom styku.

³ Zo Zákona o NRNM (čl. 29 – 109);

⁴ Viac *Zakon o izboru narodnih poslanika iz 2000 sa kasnijim novelama*;

b) ak sú zapísaní do osobitného zoznamu voličov slovenskej menšiny, resp. majú status elektora (voliteľa) pokiaľ sa volí prostredníctvom elektorského zhromaždenia.

V tom zmysle aj členovia MSS spĺňajúci uvedené podmienky majú právo zapojiť sa do volebného procesu do NRSNM dvoma spôsobmi: možnosťou *voliť* a možnosťou *byť volený*. Medzitým na podklade *pasívneho volebného práva (byť volený)*, predsa nemožno samoiniciatívne vstúpiť do volebného postupu a byť volený. Na to je potrebné zdolať ešte jednu „*prekážku*“: byť navrhnutý a registrovaný ako kandidát na člena NRSNM.

V tej súvislosti, dôležitou otázkou je *navrhovanie a registrácia kandidátov*, bez čoho by volebný proces nemohol pokračovať, ani sa dovŕšiť.

Ide o kľúčovú predvolebnú fázu rozhodujúceho významu, keďže sa v nej s konečnou platnosťou má určiť okruh kandidátov, ktorí budú politicky zápasíť o hlasy voličov. Medzi oprávnených navrhovateľov kandidátov na členov NRSNM patria registrované slovenské politické strany, združenia občanov cieľovo zamerané na ochranu práv slovenskej menšiny a skupiny voličov počítajúce aspoň 3 voličov zapísaných do osobitného zoznamu voličov slovenskej menšiny.⁵

Podľa týchto pravidiel MSS je oprávnenou navrhovateľkou kandidátov, čo realizuje predkladaním kandidátnej listiny. V nadväznosti na tú skutočnosť, vo vnútri MSS, treba upraviť osobitnými pravidlami meradlá a postup výberu kandidátov (tzv. výberové konanie na kandidátov), čo v podstate bezprostredne bude predchádzať navrhovaniu kandidátov. Postup navrhovania kandidátov sa stane právne perfektný ich registráciou príslušným volebným orgánom. Samozrejme, tento postup treba maximálne zdemokratizovať, do neho zapojiť všetky MOMS-y, aby sa tak priamejšie a širšie podchytili záujmy členstva MSS, resp. najširšieho okruhu príslušníkov slovenskej menšiny.

4) Ďalšou dôležitou fázou volebného procesu do NRSNM je volebná kampaň kandidátov a prezentácia ich volebného programu kultúrnej samosprávy našej menšiny. Účelom tejto fázy je urobiť volebný program príťažlivým pre voličov, aby vo voľbách zvíťazil, o čo kandidáti v tom procese budú zápasíť. V nadväznosti na to, nie je nepodstatnou otázkou, aby sa v rámci MSS upravil mechanizmus formulovania a schvaľovania volebného programu slovenskej kultúrnej samosprávy, o ktorý sa, vo volebnom procese, bude viesť konkurenčný boj s inými predkladateľmi programov. Volebný program MSS bude príťažlivejší pokiaľ bude širšie a hlbšie odrážať záujmy, potreby našej menšiny, čo vyžaduje aktívnu účasť všetkých MOMS-ov a členstva MSS na jeho vypracovaní a všetkých jej orgánov a telies na jeho schvaľovaní.

5) Po hlasovaní, ktoré sa koná tradičným spôsobom, vo volebnej miestnosti, prostredníctvom volebnej schránky, zistení, vyhlásení výsledkov volieb, mandáty sa rozvrhnú na kandidátne listiny a ich kandidátov podľa predpísaných volebných meradiel. Kandidáti, ktorí získali mandáty, vstúpia do záverečnej fázy volebného procesu a svoj status kandidáta premenia na status člena NRSNM.

6) Právne postavenie člena NRNM sa v zákone neupravuje, ani sa neodkazuje na iné predpisy, čo je vážna právna medzera.⁶

⁵ Viac o tom v čl.71 Zákona o NRNM;

⁶ O poslancovi APV pozri čl. 29 a čl. 30 Pokrajinska skupštinska odluka o Skupštini Autonome pokrajine Vojvodine (Vestník „Službeni list AP Vojvodine“, č. 28/2014). Právne postavenie národného poslanca upravuje Zakon o Narodnoj skupštini RS iz 2010;

V tom zmysle právne postavenie člena NRSNM treba upraviť v jej štatúte. Pritom treba mať na zreteli, že sa v súčasnej praxi zastupiteľských orgánov takmer v absolútnej šírke uplatňuje pravidlo o *voľnom (slobodnom)* mandáte člena tohto orgánu a jeho *neodvolateľnosti* počas jeho mandátneho obdobia, čo je zakotvené aj v našom pozitívnom práve. To znamená, že jeho postavenie treba tak upraviť, aby rozhodoval, vystupoval a hlasoval podľa svojho svedomia a presvedčenia, t.j. voľne. Taktiež, aby voľne disponoval svojím mandátom v súlade s predpismi. Totiž, ak je volič oprávnený voľne disponovať svojim aktívnym a pasívnym volebným právom, tak nie sú dôvody, aby sa táto volebná sloboda neuznala aj zvolenému členovi NR a neumožnilo mu slobodne disponovať svojím mandátom.

Vo vnútri MSS problematiku voľnosti rozhodovania, hlasovania, vystupovania, disponovania mandátom člena NRSNM predloženého z MSS treba upraviť podľa uvedenej zastupiteľskej praxe a nášho pozitívneho práva. Rovnako aj podľa zásady statočnosti a poctivosti a morálnej zodpovednosti matičného člena NRSNM za dodržiavanie záujmov MSS (čo je povinnosťou každého člena MSS), za splnenie jej volebného alebo koaličného programu v NRSNM, na ktorom sa zakladala aj jeho kandidatúra.

Víťazstvom na voľbách člen NRNM nezískal blanko oprávnenie robiť „čo sa mu zachce“, avšak ani mandát (tzv. *viazaný mandát*), ktorým by bol vo svojej činnosti viazaný na vôľu (smernice, príkazy a i.) jeho predkladateľa. *Zásada statočnosti a poctivosti* vo výkone mandátu je uhlovým kameňom odlišenia voľného mandátu od jeho zneužívania na škodu predkladateľa. Porušenie tejto zásady členom NRNM priviedlo by ho k morálnopolitickej zodpovednosti voči predkladateľovi a naposledy aj ku poslednej sankcii – jeho nevyberu v opätovnej predvolebnej kandidačnej fáze predkladateľa.

Zásada statočnosti a poctivosti predstavuje moralizovanie výkonu mandátu člena NRNM, posilňuje zákonnosť, štatutárnosť a efektívnosť vo výkone pôsobností NRNM, upevňuje vzťahy medzi jej členmi, vnáša do nich prvky otvorenosti, tolerantnosti a zodpovednosti. Presadzuje spravodlivosť, prispôsobuje formu ku skutočnosti, čo umožňuje účinnejšie prejavovanie, zladovanie a uskutočňovanie rôznych záujmov v činnosti NRNM.

7) MSS nie je politickou stranou,⁷ ale občianskoprávnou spoločnosťou. Medzitým, skôr citovaná ústavná a zákonná možnosť príslušníkov našej menšiny zriadiť menšinovú kultúrnu samosprávu v podobe NRSNM, MSS ako občianskej spoločnosti príslušníkov našej menšiny otvorila bránu vstúpiť do nášho politického systému.

Samospráva našej menšiny v uvedených oblastiach inštitucionalizovaná vo forme NRSNM, pokrajinská a lokálna samospráva sú zložkami politického systému samosprávy nášho štátu. V tom zmysle všetkými samosprávami spravujú občania nášho štátu prostredníctvom volieb do ich najvyšších (zastupiteľských) orgánov.

Avšak pri voľbe do NRSNM volebné právo majú výlučne občania – príslušníci slovenskej menšiny. Na rozdiel od všeobecných volieb, kde sú oprávnení predkladatelia kandidátnych (volebných) listín registrované politické strany (väčšinového národa a menšín), koalície politických strán, skupiny občanov,⁸ do okruhu oprávnených predkladateľov kandidátnych listín v osobitných voľbách do NRSNM zaradené sú iba registrované slovenské menšinové politické strany, skupiny občanov zapísaných do zoznamu voličov slovenskej menšiny a združenia občanov, ktoré svoje ciele uskutočňujú v oblasti ochrany práv slovenskej menšiny.⁹

⁷ Pozri čl. 1 Stanov MSS z 2018. K totožnému záveru možno dospieť aj z výkladu *argumentum a contrario* čl. 2 ods. 2 Zakona o udruženjima RS iz 2009, ktorý sa vzťahuje na politické strany;

⁸ Čl. 40 Zakona o izboru narodnih poslanika iz 2000 sa kasnijim novelama;

⁹ Čl. 71 ods. 1 a ods. 2 Zakona o NRNM;

Z uvedeného možno uzavrieť, že pokiaľ sa MSS na úrovni menšinovej samosprávy zapojí do volebného procesu NRSNM, tak by musela osobitne deklarovať programové ciele, ktoré v tejto rovine mieni uskutočniť. Na rozdiel od slovenskej politickej strany, ktorá svoje politické pôsobenie môže zamerať aj na účasť v mechanizme štátnej moci (na úrovni republiky) alebo samosprávnej moci na úrovni územnej samosprávy (pokrajiny, obce) a tiež aj na úrovni slovenskej kultúrnej samosprávy (NRSNM), MSS má svoju činnosť v politickej rovine obmedzenú a zameranú iba na rámec pôsobnosti NRSNM. Z toho vidno, že je činnosť MSS dvojako nasmerovaná: *po prvé*, v rovine svojich činností – na ciele občianskeho združenia a *po druhé*, v rovine svojej účasti v NRSNM – na kultúrno-politické ciele rovnako ako slovenské politické strany a skupiny občanov.

8) K záveru, MSS sa musí významne transformovať, odborne uspôsobiť a zapojiť aj do novootvoreného kultúrno-politického priestoru, nových prúdení, dôsledne ich využiť na to, aby uskutočňovala deklarované ciele, úlohy vo svojej činnosti. V tom zmysle musí:

- vyniesť a uplatňovať osobitné pravidlá o tvorbe volebného programu slovenskej menšinovej kultúrnej samosprávy, určovaní a predkladaní kandidátov na členov NRSNM spĺňajúcich aj odborné meradlá na pôsobenie v uvedených samosprávnych oblastiach. Všetko toto demokratickým postupom počnúc od členstva MOMS-ov až po najvyššie orgány a telesá MSS;

- prehĺbiť väzbu s členskou základňou, našou menšinou a ich záujmy, potreby premietnuť nielen do činnosti MSS, ale i do volebného programu pre zástupcov MSS zvolených za členov NRSNM, ktorí o svojich aktivitách musia sústavne informovať MSS a našu verejnosť,

Prof.Dr.Miroslav Vitéz
